अमृतस्येव सन्तृप्येदवमानस्य पण्डितः । सुखं ह्यवमतः शेते योऽवमन्ता स नश्यति ।
यत् क्रोधनो यजति यद्ददाति यद्वा तपस्तप्यति यज्जुहोति । वैवस्वतस्तद्धरतेऽस्य सर्व्वं मोघः श्रमो भवति हि क्रोधनस्य ।
चत्वारि यस्य द्वाराणि सुगुप्तान्यमरोत्तमाः । उपस्थमुदरं हस्तौ वाक् चतुर्थी स धर्म्मवित् ।
सत्यं दमं ह्यार्ज्जवमानृशंस्यं धृतिं तितिक्षामतिसेवमानः । स्वाध्यायनित्योऽस्पृहयन् परेषामेकान्तशीलो ऽर्द्धगतिर्भवेत् सः । ११०२०
सर्व्वांश्चैनाननुचरन् वत्सवच्चतुरस्तनात् । न पावनतमं किञ्चित् सत्यादध्यगमं क्वचित् ।
आचचेऽहं मानुषेभ्यो देवेभ्यः प्रतिसञ्चरन् । सत्यं स्वर्गस्य सोपानं पारावारस्य नौरिव ।
यादृशैः सन्निवसति यादृशांश्चोपसेवते । यादृगिच्छेच्च भवितुं तादृग्भवति पूरुषः ।
यदि सन्तं सेवति यद्यसन्तं तपस्विनं यदि वा स्तेनमेव । वासो यथा रङ्गवशं प्रयाति तथा स तेषां वशमभ्युपैति ।
सदा देवाः साधुभिः संवदन्ते न मानुषं विषयं यान्ति द्रष्टुं । नेन्दुः समः स्यादसमो हि वायुरुच्चावचं विषयं यः स वेद । ११०२५
अदुष्टं वर्त्तमाने तु हृदयान्तरपूरुषे । तेनैव देवाः प्रीयन्ते सतां मार्गस्थितेन वै ।
शिश्नोदरे ये निरताः सदैव स्तेना नरा वाक्परुषाश्च नित्यं । अपेतदोषानपि तान् विदित्वा दूराद्देवाः सम्परिवर्ज्जयन्ति ।
न वै देवा हीनसत्त्वेन तोष्याः सर्व्वाशिना दुष्कृतकर्म्मणा वा । सत्यव्रता ये तु नराः कृतज्ञा धर्म्मे रतास्तैः सह शं भजन्ते ।
अव्याहृतं व्याहृताच्छ्रेय आहुः सत्यं वदेद्व्याहृतं तद्द्वितीयं । धर्म्मं वदेद्व्याहृतं तत्तृतीयं प्रियं वदेद्व्याहृतं तच्चतुर्थं ।
॥ साध्या ऊचुः ॥ केनायमावृतो लोकः केन वा न प्रकाशते । केन त्यजति मित्राणि केन स्वर्गं न गच्छति । ११०३०
॥ हंस उवाच ॥ अज्ञानेनावृतो लोको मात्सर्य्यान्न प्रकाशते । लोभात्त्यजति मित्राणि सङ्गात् स्वर्गं न गच्छति ।
॥ साध्या ऊचुः ॥ कः स्विदेको रमते ब्राह्मणानां कः स्विदेको बहुभिर्घोषमास्ते । कः स्विदेको बलवान् दुर्ब्बलोऽपि कः स्विदेषां कलहं नान्ववैति ।
॥ हंस उवाच ॥ प्राज्ञ एको रमते ब्राह्मणानां प्राज्ञश्चैको बहुभिर्घोषमास्ते । प्राज्ञ एको बलवान् दुर्ब्बलोऽपि प्राज्ञ एषां कलहं नान्ववैति ।
॥ साध्या ऊचुः ॥ किं ब्राह्मणानां देवत्वं किञ्च साधुत्वमुच्यते । असाधुत्वञ्च किन्तेषां किमेषां मानुषं मतं ।
॥ हंस उवाच ॥ स्वाध्याय एषां देवत्वं व्रतं साधुत्वमुच्यते । असाधुत्वं परीवादो मृत्युर्म्मानुष्यमुच्यते । ११०३५
॥ भीष्म उवाच ॥ संवाद इत्ययं श्रेष्ठः साध्यानां परिकीर्त्तितः । क्षेत्रं वै कर्म्मणां योनिः सद्भावः सत्यमुच्यते ।
इति श्रीमहाभारते शान्तिपर्व्वणि मोक्षधर्म्मपर्व्वणि हंसगीतायां एकाधिकत्रिशतोऽध्यायः ॥ २०१ ॥
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ साङ्ख्ये योगे च मे तात विशेषं वक्तुमर्हसि । तव धर्म्मज्ञ सर्व्वं हि विदितं कुरुसत्तम ।
॥ भीष्म उवाच ॥ साङ्ख्याः साङ्ख्यं प्रशंसन्ति योगा योगं द्विजातयः । वदन्ति कारणं श्रेष्ठं स्वपक्षोद्भावनाय वै ।
अनीश्वरः कथं मुच्येदित्येवं शत्रुकर्षण । वदन्ति कारणं श्रेष्ठं योगाः सम्यग्मनीषिणः ।
वदन्ति कारणञ्चेदं साङ्ख्याः सम्यग्द्विजातयः । विज्ञायेह गतीः सर्व्वा विरक्तो विषयेषु यः । ११०४०